

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО

Факультет туризму

Кафедра економіки та менеджменту

ЛЕКЦІЯ №7 **ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ**

з навчальної дисципліни:
«Макро- та мікроекономіка»

підготовки БАКАЛАВРІВ
галузь знань **07 «Управління та адміністрування»**
(спеціальність 073 – «Менеджмент»)

Лекція обговорена і затверджена на засіданні кафедри економіки та менеджменту
(протокол № 5 від "10" грудня 2020 року)

Укладач(і):
О. І. Завидівська, к.е.н., доцент, доцент
кафедри економіки та менеджменту

План

7.1. Пропозиція грошей. Грошовий мультиплікатор

7.2. Попит на гроші та його види

7.3. Механізм грошового ринку

7.4. Процентна ставка: сутність та види

7.1. Пропозиція грошей. Грошовий мультиплікатор

Функціонування сучасної макроекономічної системи не можливе без грошового ринку, який прямо взаємодіє з товарним ринком.

У макроекономіці гроші визначають як вид фінансових активів, що використовуються для обслуговування угод. Або **гроші** – це те, що приймається як платежі за товари і послуги чи у сплату боргу.

Кількість грошей, яка наявна у національній економіці на певний момент часу, називають **пропозицією грошей**. Якщо у товарному господарстві застосували товарні гроші (худобу, сіль, золото і т.п.), то наявна кількість грошового блага визначала пропозицію грошей.

Пропозиція грошей є одним із знарядь проведення макроекономічної політики: регулювання пропозиції грошей, як відомо, називають монетарною, або грошово-кредитною політикою. У більшості країн грошово-кредитна політика визначається урядом, а впроваджується в життя центральним банком країни.

Центральний банк використовує інструменти грошово-кредитної політики з метою впливу на кількість грошей або на відсоткові ставки. Основними інструментами грошово-кредитної політики є такі:

1. **Операції на відкритому ринку;**

2. **Політика облікової ставки;**

3. **Політика нормування резервів.** Норма резервування впливає на здатність банківської системи створювати гроші за двома напрямками: вона змінює величину надлишкових резервів комерційних банків та розмір грошового мультиплікатора, який дорівнює оберненій величині норми обов'язкових резервів і розраховується за формулою

$$Md=1/P,$$

де Md – грошовий мультиплікатор;

P – норма обов'язкових резервів.

Для **вимірювання грошової маси** використовують грошові агрегати M0, M1, M2, M3. **Грошові агрегати** – це зобов'язання Національного банку України та банків України (*депозитних корпорацій*), що мають високий ступінь ліквідності, перед іншими секторами економіки.

Грошові агрегати в Україні розраховується наступним чином:

M_0 = готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями;

M_1 = M_0 + переказні депозити у національній валюті;

M_2 = M_1 + переказні депозити у іноземній валюті + інші депозити;

M_3 = M_2 + цінні папери крім, акцій .

Переказні депозити – це фінансові активи, що на першу вимогу можуть бути обміняні на готівкові кошти за номінальною вартістю та безпосередньо використані для здійснення платежу.

Інші депозити – непереканні депозити, що в короткий термін можуть бути обміняні на готівкові кошти чи переказні кошти, а саме кошти на вимогу, які безпосередньо не використовуються для здійснення платежу, строкові кошти та ощадні депозити.

Цінні папери, крім акцій – фінансові інструменти, що обертаються на ринку та є підтвердженням про зобов'язання бути погашеними готівковими коштами, фінансовим інструментом чи іншим економічно цінним об'єктом. Це облігації, казначейські зобов'язання, векселі, ощадні сертифікати корпорацій тощо.

Для визначення пропозиції грошей із урахуванням політики центрального банку, поведінки населення та комерційних банків використовується ряд понять:

1. **Грошова база (B)**, яка складається із готівкових наявних грошей на руках у населення (C) та обов'язкових резервів (R) у комерційних банках:

$$B = C + R$$

2. **Коефіцієнт депонування грошей (cr)** відображає розподіл населенням грошей між готівковими грошима (C) і поточними чековими депозитами (D):

$$cr = C/D$$

3. **Коефіцієнт фактичного резервування депозитів (rr)** є відсотком депозитів, який банки зберігають у вигляді резервів:

$$rr = R/D$$

4. **Пропозиція грошей** (M), що визначається за формулою

$$M = C + Д$$

де C - готівкові наявні гроші на руках у населення,
Д - поточні чекові депозити.

Відношення пропозиції грошей (C+Д) до грошової бази (C+R) називається **мультиплікатором грошової бази, або повним грошовим мультиплікатором**. Його обов'язково враховують при здійсненні монетарного курсу центрального банку, оскільки він прямо впливає на пропозицію грошей.

ЦБ контролює пропозицію грошей перш за все, через вплив на грошову базу. Отже, процес зміни загального обсягу пропозиції грошей можливо поділити на два етапи:

- модифікація грошової бази внаслідок дій ЦБ (зміни обсягу готівки та резервних вимог);
- мультиплікація в системі комерційних банків.

Чим нижчою буде норма резервування комерційних банків та меншим коефіцієнт депонування, тим більшим буде ефект кредитної мультиплікації в економіці.

7.2. Попит на гроші та його види

Грошовий ринок поєднує попит і пропозицію грошей.

Попит на гроші – це запаси грошових активів, якими бажають володіти економічні суб'єкти в кожний певний період часу.

Фахівці дають неоднозначну оцінку сили впливу певних факторів на величину попиту на гроші. **Класична теорія** визначає попит на гроші за допомогою рівняння обміну, яке пов'язує з ім'ям Фішера.

$$MV = PY$$

де M – це кількість грошей в обігу;
V – швидкість обігу грошей;
P – рівень цін;
Y – обсяг випуску.

Звідси:

$$M = (P \cdot Y) / V$$

Із цього рівняння слідує, що попит на гроші буде прямо пропорційно залежати від обсягу випуску продукції, рівня цін та зворотно – від швидкості обігу грошей.

Кейнсіанська теорія попиту на гроші має назву **теорії переваги ліквідності**. У ній увага приділяється мотивам, які спонукають людей тримати гроші в готівковій формі. Такими мотивами називають:

- *транзакційний*;
- *мотив перестереження*;
- *спекулятивний мотив*.

Узагальнюючи кейнсіанський та класичний підходи, можна виділити наступні **основні фактори попиту на гроші**:

- рівень доходу;
- швидкість обігу грошей;
- ставка відсотка.

Емпірична оцінка попиту на гроші може бути здійснена на підставі даних про співвідношення попиту на гроші, рівняння доходу та ставки відсотка у попередніх періодах. На рисунку 7.1 представлена крива попиту на гроші, яка відбиває зворотну залежність реального попиту на гроші від ставки відсотка.

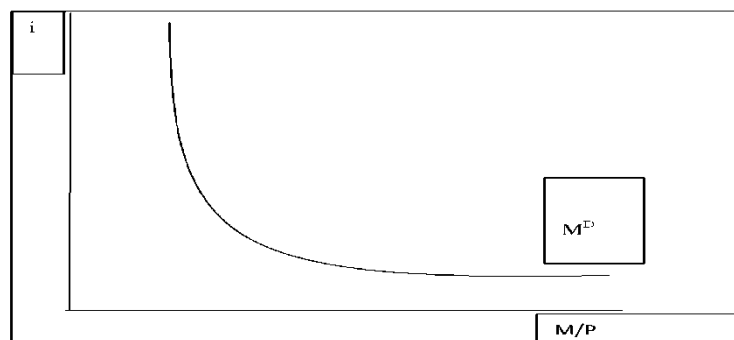

Рис. 7.1. Крива сукупного попиту на гроші

Згідно з портфельним підходом гроші є лише одним з видів фінансових активів. Вирішуючи питання, яку частину доходу тримати у грошовій формі, економічні суб'єкти порівнюють прибутковість та ризики утримання коштів у різних формах фінансових активів. Наприклад, зростання доходності за акціями та облігаціями буде знижувати попит на готівку. Таким чином, **попит на гроші знаходиться у зворотній залежності від доходності цінних паперів**.

Поєднуючи різноманітні підходи до визначення величини попиту на гроші, сучасна макроекономічна теорія розрізняє операційний попит на гроші (попит на

гроші для угод), спекулятивний попит на гроші (попит на гроші збоку активів) та сукупний попит на гроші.

Сукупний попит на гроші – це загальна кількість грошей, якою економічні суб'єкти хочуть володіти для здійснення ділових операцій та нагромадження у вигляді активів.

Сукупний попит на гроші складається з попиту на гроші для операцій і та попиту на гроші як на активи. *Операційний попит* на гроші пов'язаний з обслуговуванням усіх ділових угод в економіці. Він ґрунтується на потребі у грошах як засобі обміну. Домогосподарства і фірми потребують грошей, щоб купити предмети споживання або виробничі ресурси. Тому операційний попит на гроші прямо пропорційний номінальному ВВП та обернено пропорційний швидкості обертання грошової одиниці.

Попит на гроші як на активи виникає в ситуації, коли гроші необхідні для певних фінансових угод з метою накопичення. Сьогодні не лише підприємці, але й багато сімей тримають гроші як частину своєї стратегії розміщення багатства, а не як засіб купівлі товарів, послуг або ресурсів. *Попит на гроші як на активи* обернено пропорційний процентній ставці, тобто, якщо процентна ставка зростає, попит на гроші як на активи падає, і навпаки.

7.3. Механізм грошового ринку

Ринок грошей – це фінансовий ринок, на якому продають і купують короткострокові боргові інструменти, строк погашення яких менший, ніж один рік.

Рівновага на грошовому ринку свідчить про те, що на цьому ринку не має ні профіциту, ні дефіциту грошей. Але така ситуація існує лише в тенденції, яка постійно порушується і відновлюється. Рівновага грошового ринку може порушуватися зміною доходу або зміною грошової бази чи незбалансованою зміною доходу і грошової бази.

Модель рівноваги грошового ринку поєднує попит та пропозицію грошей (рис. 7.2).

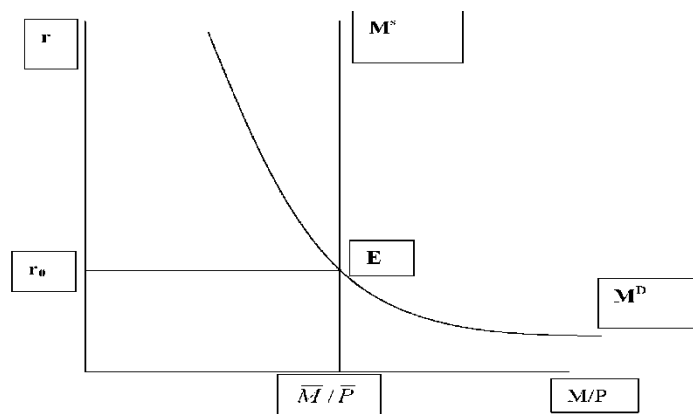

Рис. 7.2. Модель рівноваги грошового ринку

На вертикальній осі в цій моделі позначається ставка відсотка (r), на горизонтальній – величина реальних касових залишків (M/P).

У короткостроковому періоді пропозиція грошей (M^S) фіксується центральним банком, тому графік пропозиції грошей умовно може бути представлений вертикальною лінією. Попит на гроші (M^D) розглядається як зворотна функція від ставки відсотка (r). У точці перетину кривих попиту та пропозиції встановлюється рівновага на грошовому ринку, визначається рівноважна ставка відсотка в економіці. Модель рівноваги на грошовому ринку дозволяє простежити зміни рівноважної ставки відсотка внаслідок дії факторів, що впливають на попит та пропозицію грошей.

Мобільна відсоткова ставка утримує ринок грошей у рівновазі. Коливання процентної ставки бувають двох видів. По-перше, це коливання, пов'язані з початковою нерівновагою грошового ринку. По-друге, вони можуть відбуватися внаслідок зміни екзогенних змінних – пропозиції грошей та величини доходу.

Зміна екзогенних параметрів: рівняння доходу, пропозиція грошей – буде відбиватися у зміщенні кривих попиту та пропозиції грошей. Так, при більшому рівні доходу, зростає попит на гроші, та крива попиту на гроші зміщується вгору (рис. 8.3а), що відповідає більш вищому рівню ставки відсотка. Зменшення пропозиції грошей веде до зрушення кривої пропозиції вліво і підвищення рівноважної відсоткової ставки (рис. 7.3б).

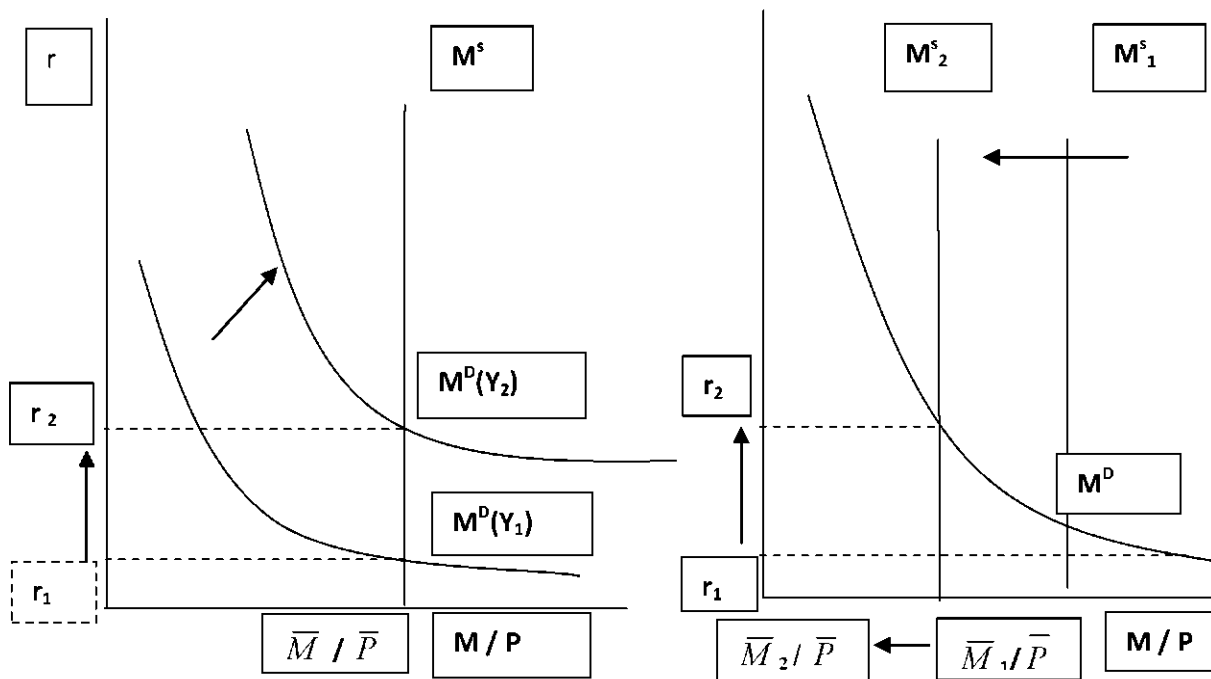

Рис. 7.3. Зміна рівноваги на грошовому ринку внаслідок: а) зростання доходу; б) зменшення пропозиції грошей

Описаний механізм встановлення і підтримання рівноваги на грошовому ринку успішно працює лише у ринковій економіці з розвинутим ринком цінних паперів та адекватною реакцією економічних суб'єктів на зміни тих чи інших змінних, наприклад, процентної ставки.

7.4. Процентна ставка: сутність та види

Ціною грошей є відсоткова ставка. **Відсоткова ставка** – це плата за право користуватися грошовими коштами. Інакше кажучи, це вартість позички, або ціна, яку потрібно заплатити за користування позиченими грошми. Відсоткову ставку звичайно розглядають як відсоток, а не як абсолютну величину.

У ринковій економіці існує багато видів відсоткових ставок: відсоткові ставки за вклади, відсоткові ставки за векселі державної скарбниці, відсоткові ставки за довгострокові облігації державної позики, облікові відсоткові ставки, відсоткові ставки за заставні тощо.

Розрізняють номінальну і реальну відсоткові ставки.

Номінальна відсоткова ставка – це ставка, яка не скоригована на інфляцію. Економісти кажуть, що номінальна відсоткова ставка – альтернативна вартість накопичення грошей, тобто те, від чого відмовляються, володіючи грошми, а не

облігаціями. Поклавши гроші на заощаджувальний рахунок або купивши облігації, можна отримувати номінальну відсоткову ставку.

Реальна процентна ставка характеризує зміну купівельної спроможності певної суми грошей. Якщо i – номінальна процентна ставка, r – реальна процентна ставка; π – темп інфляції, то можна записати, що

$$r = i - \pi$$

Реальна відсоткова ставка – це різниця між номінальною процентною ставкою та темпом інфляції, а номінальна процентна ставка – це сума реальної процентної ставки й темпу інфляції:

$$i = r + \pi$$

Рівняння, що записане у такій формі, називають **рівнянням Фішера**.

Воно показує, що номінальна відсоткова ставка може змінюватись з двох причин: внаслідок зміни реальної відсоткової ставки або внаслідок зміни темпу інфляції. Із цього рівняння випливає, що підвищення рівня інфляції на 1% збільшує номінальну відсоткову ставку також на 1%. Цей взаємозв'язок між рівнем інфляції та номінальною процентною ставкою називають ефектом Фішера.

Коло позичальник і кредитор погоджують відсоткову ставку, вони не знають, якими будуть темпи інфляції на момент повернення позики. Тому економісти розрізняють *два види реальної відсоткової ставки*:

- реальну відсоткову ставку, яку позичальник і позикодавець очікують у момент надання позики;
- фактичну реальну відсоткову ставку.

Отже, коли реальні відсоткові ставки низькі, то існують більші стимули для отримання позик і менші — для надання позик. Ця обставина суттєво впливає на рішення економічних суб'єктів, зокрема на рішення домогосподарств щодо заощадження, банків щодо надання позик, підприємств щодо отримання позик.